Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U003327

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 05-11-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Горбатюк Олена Леонідівна
2. Olena L. Horbatiuk

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-8563-1535

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 016

Назва наукової спеціальності: Спеціальна освіта

Галузь / галузі знань: освіта

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Спеціальна педагогіка

Дата захисту: 14-11-2024

Спеціальність за освітою: Корекційна освіта

Місце роботи здобувача: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 7043

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 14.29.09

Тема дисертації:

1. Формування соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку

2. Formation of social and communicative competence of primary school pupils with intellectual disabilities

Реферат:

1. У дисертації досліджується проблема формування соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Теоретично обґрунтовано основні підходи щодо проблеми соціально-комунікативної компетентності через призму соціальних та особистісних категорій, зокрема: мотиваційних, когнітивних, операційно-діяльнісних, емоційно-ціннісних, етичних, соціально-рефлексивних, мовленнєвих тощо. На основі теоретичного узагальнення доведено, що у молодшому шкільному віці сформованість соціально-комунікативної компетентності впливає на успішну соціалізацію дитини, усвідомлення нею соціальних ролей, набуття соціального статусу та позиції в суспільстві. В період початкового навчання формується новий соціальний простір дитини, що сприяє розвитку соціальної компетенції та мовленнєвої культури, правил спілкування, співпраці з однокласниками, з'являються нові

обов'язки, пов'язані з навчанням, активізуються у формі новоутворення рефлексивні навички. Теоретично обґрунтовано, що порушення соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелекту виявляються у несформованості самооцінки себе та своїх індивідуальних психофізичних особливостей і можливостей, емоційній чутливості, низькій емпатії, невмінні співпереживати однокласникам та рідним, несформованості таких поведінкових навичок як здатність до співпраці, ініціативність та адекватність спілкування, товариськість тощо. Теоретично доведено, що несформованість соціально-комунікативної компетентності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку впливає як на соціальну ситуацію розвитку, так і на соціальні відносини в мікро- та макросередовищі дитини, спілкуванні з дорослими та однокласниками, що в свою чергу негативно відбивається на навчальній діяльності, формуванні соціальної позиції в світі однолітків та дорослих. З метою оцінки сформованості соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелекту було розроблено структурно-функціональну модель соціально-комунікативної компетентності, яка містить чотири компоненти: соціально-перцептивний, комунікативний, інтерактивний і моторно-руховий. В цій моделі соціально-перцептивний компонент відповідає за суб'єктивну картину світу, загальну соціальну активність дитини засобами соціальної перцепції; комунікативний – передбачає розуміння специфіки комунікативної ситуації, вміння вести діалог з дорослими та ровесниками; інтерактивний – забезпечує взаємодію (інтеракцію) та рефлексію, як підґрунтя розуміння себе в контексті інтеракції з іншими; моторно-руховий – розширює можливості фізичного розвитку та психофізіологічних функцій в сенсомоторній та соціальній сферах. Визначено критерії сформованості соціально-комунікативної компетентності, зокрема: емоційно-перцептивний (диференціація соціальної перцепції, перцепція діяльності та особистості іншої дитини, емоційна складова соціальної перцепції та самоставлення), комунікативний (імпресивне мовлення – слухання, розуміння, експресивне – висловлювання) та соціально-когнітивний (рефлексія, соціально схвалювальні відповіді, соціально ненормативні відповіді). Розроблено модель формування соціально-комунікативної компетентності учнів з ПІР, в якій перцептивний компонент передбачає розуміння емоцій інших людей щодо невербальних засобів спілкування, а саме міміки, комунікативний компонент розглядається в структурі особистісних, емоційних, когнітивних, мотиваційних, поведінкових субкомпетенцій; інтерактивний – як аспект спілкування, що виявляється в організації людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності, досягнення спільної мети (створення стосунків, опрацювання конфлікту та співпраця); моторно-руховий компонент – як дія та її образ (інтелектуальні та сенсорні навички). Розроблено методику формування соціально-комунікативної компетентності учнів з ПІР засобами фізичної культури. Визначено критерії формування соціально-комунікативної компетентності школярів з ПІР, до яких віднесено: розуміння емоційного стану іншого однокласника чи дорослого; вміння отримувати та передавати отриману інформацію, слухати іншого; вміння вести простий діалог, доводити власну думку; активність у колективних заняттях; вміння вирішити конфлікну ситуацію тощо. Розроблено авторську програму з фізичної культури для молодших школярів з порушеннями інтелекту, яка містить базовий і варіативні компоненти. До базового компоненту віднесено: вимоги до знань, рухові навички і уміння; завдання розвитку фізичних якостей; нормативи фізичної підготовленості, згідно з вимогами комплексної програми фізичного виховання учнів спеціальної загальноосвітньої школи. До варіативного – засоби для розвитку фізичних якостей (вправи аеробної спрямованості: легкоатлетичні вправи, рухливі і спортивні ігри за спрощеними правилами тощо).

2. The dissertation investigates the problem related to the formation of social and communicative competence of primary school pupils with intellectual disabilities. Theoretically substantiates the main approaches to the problem of social and communicative competence through the prism of social and personal categories, in particular: motivational, cognitive, operational and activity, emotional and value, ethical, social and reflective, speech, etc. On the basis of theoretical generalisation, it is proven that in primary school age, the formation of social and communicative competence affects the successful socialisation of a child, one's awareness of social roles, acquisition of social status and position in society. During primary education, a new social space is formed, which contributes to the development of social competence and speech culture, rules of communication, cooperation

with classmates, new responsibilities related to learning, and reflexive skills are activated in the form of a new formation. It was theoretically substantiated that impaired social and communicative competence of primary school pupils with intellectual disabilities is manifested in the lack of self-esteem and individual psychophysical characteristics and capabilities, emotional sensitivity, low empathy, inability to empathise with classmates and relatives, lack of behavioural skills such as the ability to cooperate, initiative and adequacy of communication, sociability, etc. In order to assess the formation of social and communicative competence of primary school pupils with intellectual disabilities, a structural and functional model of social and communicative competence was developed, which includes four components: social and perceptual, communicative, interactive and motor-motor. In this model, the social and perceptual component is responsible for the subjective picture of the world, the child's general social activity through social perception; communicative component involves understanding the specifics of a communicative situation, the ability to conduct a dialogue with adults and peers; interactive – provides interaction and reflection as the basis for understanding oneself in the context of interaction with others; motor-motor – expands the possibilities of physical development and psycho-physiological functions in the sense-motor and social spheres. The criteria for the formation of social and communicative competence are: emotional and perceptual (differentiation of social perception, perception of the activity and personality of another child, emotional component of social perception and self-attitude), communicative (impressive speech – listening, understanding, expressive – speaking) and social and cognitive (reflection, socially approving responses, socially negative responses). A model of the formation of social and communicative competence of students with ID was developed, where the perceptual component involves understanding the emotions of other people regarding non-verbal means of communication, namely facial expressions, and the communicative component is considered in the structure of personal, emotional, cognitive, motivational, and behavioural subcompetencies; interactive – as an aspect of communication, which is manifested in the organisation of mutual actions by people aimed at implementing joint activities, achieving a common goal (creating relationships, working through conflict and cooperation); motor-motor component – as an action and its pattern (intellectual and sensory skills). A methodology for the formation of social and communicative competence of pupils with ID by means of physical education was developed. The criteria for the formation of social and communicative competence of pupils with ID were determined, which include: ability to understand the emotional state of another classmate or adult; ability to receive and share information, listen to others; ability to conduct a simple dialogue, prove one’s own opinion; participation in collective activities; ability to resolve a conflict situation, etc. An original physical education programme for primary school pupils with intellectual disabilities was developed, which contains basic and variable components. The basic component includes: requirements for knowledge, motor skills and abilities; tasks for the development of physical qualities; standards of physical fitness, in accordance with the requirements of a comprehensive programme of physical education for pupils of a special comprehensive school. Variable – means for the development of physical qualities (aerobic exercises: athletics, outdoor and sports games with simplified rules, etc.).

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- 1. Prokhorenko L., Sokolova H., Forostian O., Kravets Y., Horbatiuk O. (2022). Typology of competence characteristics of pupils with intellectual disabilities. Amazonia Investiga, 11 (55), 172-181.
- 2. Горбатюк О. (2018). Характеристика фізичних якостей молодших школярів із порушеннями інтелектуального розвитку. Науковий вісник Південноукраїнського Національного педагогічного

університету імені К. Д. Ушинського, № 3, 25-30.

- 3. Горбатюк О. (2020). Особливості розвитку довільних рухів дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 16, 109-126.
- 4. Горбатюк О. (2021). Педагогічні підходи в корекції рухових порушень дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 40, 31-36.
- 5. Горбатюк О. (2023). Соціально-перцептивний компонент як складова соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Перспективи та інновації науки, 8 (26), 78-91.
- 6. Горбатюк О. (2024). Експериментальне вивчення соціально-перцептивного компоненту соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 24, 62-77.
- 7. Горбатюк О. (2024). Проблема комунікативного розвитку молодших школярів з порушеннями інтелекту. Перспективи та інновації науки, 8 (42), 108-119.

Наукова (науково-технічна) продукція: дисертація

Соціально-економічна спрямованість: формування соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0121U108682

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Прохоренко Леся Іванівна

2. Lesia Prokhorenko

Кваліфікація: д. психол. н., професор, 19.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5037-0550

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бойчук Юрій Дмитрович

2. Yurii D. Boichuk

Кваліфікація: д. пед. н., професор, член-кор., 13.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-8583-5856

Додаткова інформація: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=uWUj3NAAAAAJ

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Косенко Юрій Миколайович

2. Yurii M. Kosenko

Кваліфікація: к. пед. н., доц., 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-2723-2031

Додаткова інформація: https://scholar.google.com.ua/citations?user=ejYU5LoAAAAJ&hl=ru

Повне найменування юридичної особи: Сумский государственный педагогический институт им.А.С.Макаренко

Код за ЄДРПОУ: 021255109

Місцезнаходження: , Суми, Сумський р-н., , Україна

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Чеботарьова Олена Валентинівна

2. Olena V. Chebotarova

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

Додаткова інформація: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=SCXS9zcAAAAJ

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Ярмола Наталія Анатоліївна
2. Natalia A. Yarmola

Кваліфікація: к. пед. н., с.д., 13.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9374-5543

Додаткова інформація: https://scholar.google.com.ua/citations?user=2rAHXAsAAAAJ&hl=ru

Повне найменування юридичної особи: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 21560861

Місцезнаходження: вул. М. Берлинського, буд. 9, Київ, 04060, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Омельченко Ірина Миколаївна
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Омельченко Ірина Миколаївна
Відповідальний за підготовку облікових документів	Баташева Наталія Іванівна
Реєстратор	УкрІНТЕІ
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна